

Guna Rukšāne

Pažmaidīsim

821.174-32

Ru 404

Rasmas Tornes vāka dizains un ilustrācijas

Guna Rukšāne

PASMAIDĪSIM

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*

Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*

Redaktore *Zaiņa Lasenberga*

Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Maketētāja *Dace Polkmane*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-4245.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Guna Rukšāne, 2022

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums, Apgāds
Zvaigzne ABC, 2022

ISBN 978-9934-31-203-8

Ievads

*Viss ir joks, par visu smeijies,
Laid, lai citi raud un vaid.
Ja ir labi – pakavējies,
Un, ja netik, – projām laid!*

EDUARDS VEIDENBAUMS

Mēdz teikt, ka dzīvē mūs glābj divas sajūtas: mīlestība un humora izjūta. Ja tev ir viena no tām – tu esi laimīgs. Ja abas – neuzvarams un laimīgs. Teātrī visgrūtāk ir iestudēt komēdiju – solis sānis, un ir vai nu pārsālīts, vai vulgārs. Literatūrā tā pati opera, bet esmu malēniete, un humors ir mans līdzgaitnieks, bez tā es nebūtu izdzīvojusi, jo lielāko tiesu saku to, ko domāju. Nav gudri, bet malēnieši vairāk dzīvo ar sajūtām, ne prātu, un vēl – viņi ir zinātkāri. Nu kaut vai Jaunlaicenes stāsts. Reiz muižkungam bija nozagts zirgs. Viņš izlicis sludinājumu, ka tam, kas uzrādīs zagli, samaksās 3 zelta rubļus. Gaida. Nekā. Malēnieši klusē kā kaps. Tad Tortuzis kungu pamācījis, ka jāizliek cits sludinājums: “Zagļa uzrādītājam tiks paskaidrots, kas ir LAPEKĻU TUPEKLIS.” Nu labi, uzlicis arī šo jocīgo tekstu. Otrā rītā muižā sanācis cilvēku, ka adatai nav kur nokrist,

un visi strīdas, kas varētu būt lapekļu tupeklis, bet, visu aizmirsts, sētmalē guļ sasaistīts zirga zaglis.

Iespējams, ka daudzi gribētu zināt, kas tad ir šis lapekļu tupeklis, bet tad ir jāizlasa šī grāmatiņa. Tā ir balstīta tikai un vienīgi faktos no manas ģimenes un manu draugu dzīvēm, tur nekas nav izdomāts, nu varbūt nedaudz piepušķots, nedaudz paskaidrots.

Dievs mani ir apbalvojis ar trim vīriem: pirmais vīrs Arvīds Putriņš laulājoties saņēma manu skaisto meitas uzvārdu – Ulme, un mums ir kopīga meita Una Ulme, kā arī mazdēls Reinis Krūmiņš. Otrais vīrs Ivars Aļļens dāvāja meitu Līgu Popovu, un mums ir divas mazmeitas – Paula Miķelsone un Juna Reine. Tagadējā vīra Jāņa Rukšāna ietekmē pievērsos dārzkopībai, kas šobrīd dāvā nebeidzamu prieku dzīvot harmonijā ar dabu.

Mēs ar Jāni Rukšānu jau 25 gadus dzīvojam Raiskuma pagasta Jaunrūjās. Nu tajā pašā pagastā, kur uzņemts latviešu kino hits “Limuzīns Jāņu nakts krāsā”. Puķkopība ir pamatnodarbe Jānim. Man vēl ir kultūras darba izpausmes. Šobrīd mēs Jaunrūjās esam divatā, bet ik pa brīdim laukus baudīt atbrauc vecākā meita Una Ulme ar dzīvesdraugu Gaiti Burbu, mazdēls Reinis, jaunākā meita Līga un mazmeitas Paula un Juna.

Ğimenes stāstiņi

G U N A

Auklīte

Ar pierobežas pilsētiņu Apī man saistās spilgtas bērni-bas atmiņas, jo tajā dzīvoju no kādu četru gadu vecuma un tur arī sāku iet skolā. Stāsts gan ir par gadiem, kad bērnudārzi lielākajai daļai bērnu nebija pieejami un nabaga vecāki meklēja dažādus pieskatītājus. Uz darbu, protams, jāiet jebkurā gadījumā. Tobrīd mamma strādāja Apes lauksaimniecības skolā, nē, ne jau par pasniedzēju, viņai bija daudz iespaidīgāks pienākums – jārūpējas par vaislas bulļiem. To, cik viņa ir drosmīga, rāda bilde, kur mamma pozē ar savu aprūpējamo. Tas ir bullis ar riņķi degunā, un mamma tur viņu ar tādu ap metru garu koku, kas savienots ar riņķi. Drosmīgi.

Man savukārt bija jāpieskata trīs gadus jaunākā māsa un vienu vasaru arī divgadīgā kaimiņu meitenīte, kas dzīvoja tajā pašā mājā. Maksāts tika produktos, man tika kāda konfekte. Viss bija labi, līdz vienvakar atnāk kaimiņiene un dusmīgi stāsta, ka Guna mācot bērnu lamāties un vairāk lai nenākot, gan jau sameklēšot kādu pieklājīgāku auklīti. Mamma iepleš acis un saka: kaut kā nav manīts, ka mēs lietotu lamuvārdus, bet kaimiņiene nav pārliecināma. Nepaiet ne pāris dienu, kad abas ģimenes sastopas pagalmā. Mazā meitenīte izraujas mammai no rokas un skrien pie manis, priecīgi saukdama: “Kuņa, kuņa!”

Nu visi saprata, kur radies tas lamuvārds, un Guna varēja turpināt savus aukles pienākumus.

Saldējums un zaļais sieriņš

Saldējums, ai, saldējums, ai, bērnu prieks un laime just kūstošo saldumiņu uz mēles! Ilgošanās pēc tā vienmēr ir bijusi nepārvarama, lai tas būtu nopērkams tūtiņās vai iesverams. Bērni bā Apē mēs zinājām, kad atvērsies saldējuma kiosks, un tad pie tā jau laikus sastājās pulciņš bērnu, kuriem bija tās kapeiciņas, par ko nopirkt kāroto sveramo saldējumu. Parasti bija trīs izvēles – piena, krējuma vai šokolādes saldējums. Katram bija sava cena, un skaidrs, ka krējuma maksāja dārgāk, bet izdevīgāk bija pirkt piena, jo tad varēja sakrāt kādu grasi ārpuskārtas reizei.

Ja mums, bērniem, tāds kārums bija saldējums, tad tēvam tas bija zaļais siers. Dažreiz man bija jāiet uz veikalu to nopirkt. Zaļais siers izskatījās tāds pats kā saldējuma vafeļu glāzīte, tikai bez kociņa un ietīts sudraba papīrā. Vienreiz man stipri sagribējās pagaršot, kāds tad ir tas tēva gardums. Uzmanīgi atknibināju siera konusa sāniņu, nokodu mazu gabaliņu – tfu, cik riebīgs! – un

momentā izspļāvu sāļo, pēc pelējuma garšojošo un ne īpaši labi smaržojošo sieru. Kā kaut ko tādu vispār var būt! Vēlāk es vēroju, kā tad tēvs to ēdīs. Vienlaikus bija arī bailes, ka viņš ieraudzīs manu mazo zobīņu pēdas siera konusiņā. Sākās nesaprotams rituāls: tika nogriezta baltmaize, uzsmērēts sviests, un tad ar mazu rīvīti smalkas siera skaidiņas nonāca uz sviestmaizes. Pirmajā rīvījumā tika likvidēti arī mazie zobu nospiedumi, un es varēju droši jautāt: “Vai tev tiešām garšo tas siers?” Uz to tēvs smaidot paziņoja, ka izaugšot liela un tad sapratīšot. Hmm, esmu izaugusi, un man vienalga neiet pie sirds vīra iecienītais “*Dor Blue*” un citi brīnumi, ko viņš pats sauc par *smirdeklīšiem*.

Sklandrauši

Jaukie saldumu laiki jaunākajai meitai Līgai sagādījās tieši 90. gadu sākumā. Veikalos bija vēl lielāks tukšums nekā padomju laikos, daudzas preces varēja dabūt tikai par taloniem. Pagaldē man stāvēja pusmaiss cukura, ko biju sūri, grūti nopelnījusi, audzējot cukurbietes Lenču kolhozā un rudenī nododot ražu. Ja bija jāiet ciemos, tad paši gatavojām vai nu kartupeļu trifeles, jo kakao varēja dabūt, vai ābolkūku. Tas arī ir vienīgais periods manā dzīvē, kad ieskatījos pavārgrāmatā. Parasti cepšanas dienas bija sestdienas, tad iedziļinājos receptēs, kurām bija jābūt pēc iespējas vienkāršākām.

Tajā sestdienā ieraudzīju recepti sklandraušiem. Nu kurš tad nezina šo kurzemnieku iecienīto rausi!

O, nekas sarežģīts, un galvenais – neko vairāk par rudzu miltiem, burkāniem un kartupeļiem nevajag. Pārējās piedevas var likt pēc vēlmes. Ķērāmieš ar Līgu pie darba. Viņa sarīvēja izvārītos kartupeļus un burkānus, es veidoju no miklas groziņus, kur pildīt kartupeļu un burkānu masu. Cepeškrāsnī iekšā, un drīz bija gatavs. Izskatījās diezgan apetītīgi, bet, iekodusies svaigajā rausī, secināju, ka diezgan bezgaršīgs, lai arī biju likusi gan sāli, gan nedaudz cukura. Līga paskatījās uz mani un bēdīgi noteica: “Tev laikam, māmiņ, šoreiz nav sanācis.”

Paplāte pilna ar sklandraušiem, kur likt, nezinu, jo ārā taču nemetīsi, un tad atcerējos, ka man taču ir draudzene, ģeogrāfijas skolotāja Daiga Rubene, kurzemniece. Lai nu kurš, bet viņa noteikti varēs pateikt, kas par vainu. Daiga nogaršoja atnesto sklandrausi un tikai laimīgi noteica: “Paldies, mās, sen neesmu neko tik garšīgu ēdusi.” Še tev! Tā nu mēs atnesām Daigai visus raušus.

Tā, lūk, ir ar tām garšām. Ko tu ēd no bērnības, tas garšo visu mūžu.

Par kabatlakatiņu

Mācu savai mazmeitai Junai, ka stipru iesnu gadījumā tomēr jālieto kabatlakatiņš. Viņai tāda nemaz nav. Saprotama lieta, tagad visi vairāk vai mazāk izlīdzas ar salvetēm, bet manā tālajā bērnībā to nemaz nebija un, cik atminos, lauku bērni neko daudz nezināja arī

par kabatlakatiem. Ja paskatāmies vēsturē, tad kabatlakatiņa lietošanas apcere parādījās tikai “Viņa Augstības Francijas Karaļa Anrī III galma dižciltīgā locekļa, Viņa Augstības Navarras karaļa, vēlākā Francijas karaļa Anrī IV personīgā padomdevēja, Bordo pilsētas godājamā mēra Mišela de Monteņa (1533–1592) “Esejās””. Tajās viņš vērsas pret jaunlaiku modi un apšaubā, vai tiešām labāk ir nēsāt sev līdzī drāniņā to, ko cilvēks ir izšņaucis. Daudz lietderīgāk taču ir savus puņķus likvidēt ar diviem pirkstiem un nomest zemē. Hmm, manuprāt, šeit Mišelam nav izrādījusies taisnība. Darba karstumā zemniekam tas varbūt der, bet pili... Kaut gan mēs esam lasījuši, ka izsmalcinātajā Saules karaļa Luija XIV Versaļā smakas bija nepanesamas, vēl

vairāk – pils iemītniekiem bija jābaidās, lai tikai kādā tumšā stūrī neiekāptu kakā. Cik prozaiski pie tiem skais-tajiem tērpiem un frizūrām, ko redzam filmās!

Mācījos 4. klasē Liepnas internātskolā, tuvojās ceturkšņa noslēgums, un aiz skolas direktores Akmens, kura mums mācīja matemātiku, drūzmējās bērni, lai ieskatītos, kāda atzīme tiks ielikta. Es, protams, to skaitā, piedevām man tobrīd acimredzot bija iesnas. Tā skaļāk

iešņaucu tekošo šķidrumu atpakaļ degunā, un direktore pagriezās krēslā pret mani ar mūžam prātā paliekošu teikumu: “Gandrīz mani ierāvi nāsī.” Nosarkusi kā biete, devos gaitenī nomest kādu asaru un nozvērējos turpmāk lietot kabatlakatiņu. Laikam jau tādai mazai puņķutapai par tā esamību tomēr bija kāda nojausma.

Elektriķis

Skolotāji vadīja savas stundas, un mums bija jāiemācās tas un tas, un vēl kaut kas. Nekad nesapratīšu, kāpēc matemātikā vajag kaut ko vairāk par aritmētiku, kāpēc fizikā un ķīmijā nepietiek ar iepazīstināšanas kursu; ja tā būtu “saistošā fizika”, tad es vēl saprastu.

Kādā vidusskolas klasē es visus novedu smieklu krampjos, apgalvodama, ka elektrība rodas, ja starp + un – ieliek elektrīķi. Skolotājs pārprasa: “Kas jāieliek?” Es pilnīgā nesaprašānā atbildu: “Nu taču elektrīķis!” Klase jau skaļi smejas, bet es sadusmojos un atkārtuju: “Vai tad es nepareizi pateicu – ieliek elektrīķi!” Izrādās, ka vajag elektrības vadītāju.

